

Cristina TĂNASE, Ionuț TĂNASE

ȘCOALA ÎN TIMPUL PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL STUDIU DE CAZ: ȘCOALELE CENTRALE GRECO-ORIENTALE ROMÂNE DIN BRAȘOV

Abstract: The World War I was an unprecedented historical event due to the geographical vastitude, the huge military effort, the mobilization of humans and resources, the progress in the military field, as well as due to the meshing of a great number of civilians, especially women and children.

The Romanian Greek-Oriental schools from Brașov (a top confessional education institution in Transylvania) suffered because of the war as regarding the human resources and the material and financial ones as well. A part of professorial corps will be mobilized, thus, some preparations being necessary for covering the classes without teacher. Among pupils, 84,61% of them will be forced to leave school being declared capable for doing the military service. The school locations will be occupied by the military commandments and troops established in the yard, so the beginning of the school year will be delayed. The traditional school festivities will be marked by the war and they will become a good opportunity of financial and material whip-rounds for orphans, wounds and combatants.

A few months after the beginning of the hostilities and until the mid of 1916, the school will suffer irremediable losses by the death of five of its teachers: Dr. Alexandru Bogdan, Dionisie Nistor, Vasile Micula (dead on the front of Galiția), Virgil Onițiu (the head-master of the gymnasium and the school "Reala") and Tit Liviu Blaga.

Starting with the retreat of the Romanian army from Brașov in October 1916, a part of professorial corps will leave being afraid of repercussions set up by the Austrian-Hungarian and German occupying troops. From the same reason, many Romanian families will leave town, that will have as effect the abatement even more dramatic of the pupils' number. For the teaching activity to take place normally, they appealed to the retired teachers to supply the classes, and because the school locations had been occupied again by the army, they rented some other ones, even if inadequate.

The war provoked numerous traumas for children, a part of them suffering when father or elder brothers left for the front, others, because of the fact that their families had to leave due to the loss of both parents, thus becoming orphans. All those things caused an abatement of teaching quality, a tendency towards indiscipline being noticed.

The human and material losses during the World War I will be felt in the activity of *The central Romanian Greek-Oriental schools from Brașov* for a long period, regaining of normality being possible a few years after the end of the conflicts.

Prima conflagrație mondială a marcat pătrunderea într-o nouă epocă istorică, a nedreptăților, a frustrărilor, care a dat naștere unei culturi a doliului, unei culturi a războiului¹, în care individul era confruntat nu numai direct cu un alt individ, ci și cu sârma ghimpată, cu atrocitatea, cu durerea, cu frica². Războiul total nu a cruțat nicio categorie socială, nici chiar pe copii. Globalizarea conflictului a făcut ca, în locuri diferite din punct de vedere geografic, aflate la distanțe apreciabile unele de altele, evenimentele să se deruleze urmând același clișeu. Când afirmăm acestea, ne gândim la soarta pe care

¹ Jacques Le Goff, *Prefață, Istoria ilustrată a Primului Război Mondial*, București, Enciclopedia Rao, 2005.

² Theo Stănescu-Stanciu, *1916 – primele două luni de front*, în „Magazin Istoric”, martie, 2001, p. 36.

au avut-o multe dintre instituțiile de învățământ ale căror localuri au fost, încă de la începutul conflictului, rechiziționate pentru încorporări, mai apoi adăpostind comandamente militare, spitale (foto 1), bucătării de campanie și lagăre de prizonieri. Aceste aspecte au produs „*perturbări în desfășurarea muncii școlare*”³, au afectat localurile instituțiilor de învățământ (foto 2), materialele didactice, corpul profesoral, dar mai ales pe elevi.

În cele ce urmează, ne-am propus să ne referim în special la *Școalele centrale greco-orientale române din Brașov* (foto 3) care, de la înființare și până la sfârșitul primei conflagrații mondiale, a fost cea mai importantă școală confesională românească din Transilvania.

Încă din primele zile ale declanșării conflictului, Brașovul va intra în febra pregătirilor, pe străzi observându-se soldați „*în plină fugă după căutarea celor chemați*”⁴ la comandamentul militar, unde sosise știrea despre mobilizarea generală a armatei. Atmosfera era apăsătoare, destinația, în cazul acelor care plecau pe front, era incertă⁵, iar veștile, care soseau pe diferite căi, produceau stări de panică în rândul populației. Între cei mobilizați în lunile iulie și august 1914 s-au aflat învățători⁶ și profesori⁷ (foto 4) ai Școalelor centrale greco-orientale române din Brașov. Din punct de vedere statistic, situația corpului profesoral mobilizat în anul 1914 se prezenta astfel:

Școala primară de băieți	42%	învățători mobilizați
Școala primară de fete	33%	învățători mobilizați
Gimnaziu	23%	profesori mobilizați
Școala reală	18%	profesori mobilizați

Lipsa unui număr însemnat de cadre didactice ar fi atras după sine perturbarea gravă a procesului didactic, împiedicat în desfășurarea sa normală și de alte cauze generate de prima conflagrație mondială. Măsurile luate, încă înainte de începerea anului școlar 1914-1915, au dus la acoperirea, aproape în totalitate, a orelor rămase libere. S-a hotărât unificarea claselor paralele (în anii războiului, numărul copiilor scăzuse), suplینirea orelor libere de către profesorii rămași acasă (în mod gratuit, pentru a nu încărca bugetul care suporta inclusiv salariile profesorilor plecați pe front), reducerea numărului de ore la anumite discipline, în special la matematică și fizică, unde din trei profesori mai rămăsese doar unul singur.⁸ Deoarece cazul gimnaziului brașovean nu era unul singular, Arhidieceza Transilvaniei va transmite o circulară prin care va dispune suplینirea învățătorilor din satele transilvănene, chemați sub drapel, cu preoți, sau închirierea unor localuri⁹ pentru desfășurarea procesului didactic acolo unde clădirea școlii fusese ocupată în scopuri militare.

Numărul elevilor absolvenți ai clasei a VIII-a, aflat pe o curbă ascendentă, va scădea simțitor din toamna anului 1914¹⁰ și până la finele războiului mondial. Scăderea numărului populației școlare se datorează faptului că „*părinții nu mai aveau cutezanța să-și trimită pe fiii lor la Brașov*”¹¹. Trebuie menționat faptul că majoritatea elevilor care frecventau Școalele centrale greco-orientale române din Brașov provenea din localități răspândite pe tot cuprinsul Transilvaniei și din România.

³ *50 de ani de la înființarea liceului de fete din Brașov (1919-1969). Scurt istoric și Anuarul pe anul școlar 1967-1968*, Brașov, 1969, p. 14.

⁴ *Mobilizarea generală a armatei*, în „Gazeta Transilvaniei”, nr. 159 din 20 iulie/2 august 1914.

⁵ Ioan Vlad, *Românismul brașovenilor. Documente 1916-1919*, Brașov, Editura „Transilvania Expres”, 1998, p. 187.

⁶ *Anuarul III al Școalelor primare centrale gr. or. de băieți și fetițe din Brassó (Brașov) pe anul școlar 1914-1915*, Brassó – Brașov, Tipografia Ciurcu & Comp., 1915, pp. 47-49.

⁷ *Anuarul LI. al gimnaziului gr. or. român și al școalei reale gr. or. române din Brassó (Brașov) pe al 65-lea an școlar, 1914-1915*, Brassó (Brașov), Tipografia A. Mureșianu: Branisce & Comp., 1915, p. 3.

⁸ *Ibidem*, pp. 7-9.

⁹ *Învățământul primar se va începe*, în „Gazeta Transilvaniei”, nr. 179 din 15/28 august 1914.

¹⁰ *Anuarul Liceului ortodox român „Andrei Șaguna” din Brașov (LX și XLI). Anul jubiliar 1924-1925*, Brașov, Tipografia A. Mureșianu: Branisce & Comp., 1925, p. VII.

¹¹ *Ibidem*.

Anul școlar	Nr. absolvenților	Anul școlar	Nr. absolvenților
1909-1910	45	1915-1916	35
1910-1911	56	1916-1917	20
1911-1912	41	1917-1918	28
1912-1913	43	1918-1919	74
1913-1914	55	1919-1920	27
1914-1915	40	1920-1921	27

Din datele statistice prezentate în tabelul de mai sus, se observă o scădere a efectivului elevilor din ultimii doi ani menționați. Această situație este urmarea faptului că după, reîntregirea României, pe tot cuprinsul acesteia se vor înființa instituții de învățământ similare cu cea de la Brașov, care vor absorbi populația școlară din zonele limitrofe.

Încă din august 1914, edificiul gimnaziului va fi ocupat de armata care își va instala aici birourile comandamentului de încorporare și o parte a trupelor pregătite pentru plecarea pe front. Curtea și *sala de gimnastică* vor fi de asemenea ocupate cu instruirea trupelor de glotași, respectiv, cu bucătăriile de campanie. Cu toate acestea, cursurile vor începe la jumătatea lunii septembrie, mare parte a localului școlii, după multe insistențe, fiind eliberat.¹² Școala primară, al cărei local era ocupat de trupele de miliție, își va deschide porțile abia în luna octombrie.¹³

În martie 1915 vor fi mobilizate contingentele 1895 și 1896, în rândurile cărora vor intra 84,6 % dintre elevii claselor V-VIII ale gimnaziului brașovean.¹⁴ Declarați apti pentru serviciul militar, aceștia vor depune jurământul ostășesc. Două luni mai târziu, va veni rândul tinerilor aparținând contingentului 1897 să se prezinte la „*asentare... cu toate documentele de legitimare și în haine curate scăldați proaspăt, ca să nu fim siliți a-i pedepsi*”.¹⁵ Elevii clasei a VIII-a gimnaziale chemați sub drapel, în baza ordinelor ministrului Cultelor și Instrucțiunii Publice și ale Consistoriului arhidiecezan, vor primi testimoniul de maturitate fără a susține examen, numai pe baza rezultatelor obținute în timpul anului.¹⁶ Se observă așadar că influența războiului asupra școlii confesionale brașovene era una majoră, cu toate că teatrele de operațiuni se desfășurau la sute de kilometri depărtare, în alte colțuri ale Monarhiei austro-ungare. Profesorii și elevii școlii rămași acasă încercau să mențină obiceiul de a organiza serbările devenite deja tradiții la Gimnaziul din Brașov, dar până și peste acestea se vor așterne umbrele întunecate ale războiului. Printre serbările cele mai cunoscute amintim, la sfârșit de noiembrie, pe aceea a Sfintei Sofia, care era patroana spirituală a acestui lăcaș de învățământ. Respectând cronologia sărbătorilor dintr-un an școlar, urma, în decembrie, serbarea de Crăciun, care implica în desfășurarea ei toată suflarea școlară îndrumată de „*profesorii de clase*”. Cu această ocazie, elevii săraci, dar cu rezultate bune la învățătură, primeau în dar manuale școlare și obiecte de îmbrăcăminte și încălțăminte. În cadrul serbării de Crăciun desfășurată în primul an de război „*s-a avut în vedere și procurarea unei clipe mai senine în suflul copiilor nevinovați, a căror părinți își petrec sfintele sărbători, acolo departe pe plaiurile... Galiției și ale Carpaților, ori cine știe...*”¹⁷.

¹² Anuarul LI..., p. 10.

¹³ Anuarul III..., p. 66.

¹⁴ Anuarul LI..., p. 5.

¹⁵ *Asentarea glotașilor născuți în anii 1897 și 1872-1865*, în „Gazeta Transilvaniei”, nr. 110 din 24 mai/6 iunie 1915.

¹⁶ Anuarul LI..., p. 126.

¹⁷ *Împărțirea darurilor de Crăciun*, în „Gazeta Transilvaniei”, nr. 284 din 25 decembrie 1914.

În calendarul serbărilor școlare anuale, luna mai avea o semnificație deosebită, fiind luna în care elevii participau la „*Serbarea păsărilor și a pomilor*”¹⁸, învățând să cunoască, sub îndrumarea dascălilor, frumusețile și tainele naturii, care atunci li se dezvăluia în toată splendoarea ei. Însă cea mai cunoscută și mai așteptată serbare era „*Maiatul*” (nume dat chiar de luna în care acesta se sărbătorea), la care participau elevi și profesori deopotrivă, fiind un prilej în care relația profesor – elev devenea mult mai strânsă, mai amicală. Fiind vremuri de restriște, această petrecere, care se desfășura la locul numit astăzi „*Pietrele lui Solomon*”, nu se va putea organiza.¹⁹

Cu toate opreliștile vremurilor pe care le trăiau, dascălii școlii confesionale din Șcheii Brașovului au reușit să cultive în rândul elevilor spiritul civic, solidaritatea și compasiunea față de semenii, elemente ale înaltei conduite profesionale care domina viața școlii de la începuturile sale. Copiii, sub îndrumarea și urmând exemplul profesorilor lor, vor face donații și colecte bănești și materiale soldaților aflați pe front, familiilor nevoiașe, orfanilor și văduvelor de război. Contribuțiile financiare vor fi atent contabilizate, fiecare dintre acestea având destinație precisă. Demne de menționat sunt donațiile făcute „*pentru înființarea Orfelinatlui de la Sibiu, ... rezidirea satelor pustiite de invazia rușilor, ... pomul de Crăciun al soldaților de pe câmpul de luptă, ... iar pentru eternizarea ajutorării celor din războiul s-a contribuit la cumpărarea și baterea unui cui gravat pe ușa anumită de la casa sfatului*”²⁰. În orele de *lucru de mână*, cu fetițele de la clasele primare, „*s-a lucrat... căciuli, flanele, ciorapi, albituri*”²¹ pentru soldații care îndurau frigul și mizeria din tranșee; acest fapt le va oferi elevelor sentimentul de a se fi făcut utile și mândria de a fi contribuit la efortul de război. Soldaților răniți, internați în spitalele de campanie din Brașov și Zărnești²², elevii le vor cânta colinde pentru a-i pregăti sufletește de sărbătoarea nașterii lui Iisus Hristos și pentru a-i face să uite suferințele pe care le îndurau și depărtarea de cei dragi.

Odată cu evenimentele, pătrunseseră în vocabularul zilnic al elevilor o serie de termeni noi, iar înțelegerea teatrelor de operații, aflate în continuă mișcare, necesita o bună cunoaștere a istoriei și geografiei. Cu prilejul *Sărbării Carpaților*, care s-a ținut în sala festivă a gimnaziului, elevilor le este prezentat războiul, sub forma unei narațiuni din care nu lipsesc cauzele și etapele conflictului, iar termenii istorico-militari și geografici sunt explicați adecvat, pe înțelesul copiilor (ex. Rusia – „*o împărăție ce e la nord*”, tranșee – „*un fel de șanțuri de pământ*”, refugiați – oameni care „*au pus mâna pe ce au putut lua la repezeală și au plecat dinaintea primejdiei ce-i amenința*”²³). Aceasta era o altă modalitate prin care școala înțelegea să exercite educația permanentă asupra generațiilor viitoare.

În vederea unor viitoare mobilizări, elevii de la gimnaziu au fost nevoiți să urmeze un curs de instrucție militară, cuprinzând o parte teoretică și alta practică.²⁴ Cursurile teoretice erau predate de către profesori în limbile maghiară, germană și română, pentru ca viitorii soldați să înțeleagă comenzile militare, iar instruirea practică avea rolul de a-i adapta la viața din tranșee.

Încă departe de teatrele de război, Brașovul era dominat de vești, bune sau rele, în funcție de victoriile raportate de Puterile Centrale. Zvonistica era, cel mai adesea, alimentată de scrisorile venite de pe front (care, fiind cenzurate, nu reflectau totdeauna realitatea), de știrile din presa scrisă și de relatările soldaților veniți în permisie. Un astfel de zvon circula prin oraș pe la jumătatea lunii

¹⁸ *Anuarul III...*, p. 67.

¹⁹ *Anuarul LI...*, p. 125.

²⁰ *Anuarul IV. al Școalelor primare centrale române gr. or. de băieți și fetițe din Brassó (Brașov) pe anul școlar 1915-1916 și Anuarul al V-lea al Școlii primare centrale române gr. or. de băieți și fetițe din Brassó (Brașov) pe anul școlar 1916-1917*, Brassó (Brașov), Tipografia Schneider & Feminger, 1917, p. 74.

²¹ *Anuarul III...*, p. 60.

²² *Crăciunul ostașilor noștri*, în „*Gazeta Transilvaniei*”, nr. 13 din 18/31 ianuarie 1915.

²³ *Anuarul IV... și Anuarul al V-lea*, pp. 44-47.

²⁴ *Anuarul LII al gimnaziului gr. or. român și al școlii reale gr. or. române din Brassó (Brașov) pe al 66-lea an școlar 1915-1916*, Brassó (Brașov), Tipografia A. Mureșianu: Branisce & Comp., 1916, pp. 141-143.

octombrie a anului 1914²⁵, aducând cu el vestea că unul dintre cei mai străluciți profesori ai gimnaziului brașovean, dr. Alexandru Bogdan, s-a jertfit pe frontul din Galiția. Despre moartea profesorului, survenită la 7/20 octombrie 1914, lângă localitatea Zumina, se vor scrie pagini întregi în gazetele din Brașov și din Transilvania. Anuarul școlii²⁶ va rezerva zeci de pagini biografiei dr. Alexandru Bogdan, cel care, mai bine de nouă ani, a îndrumat elevii Școalelor centrale greco-orientale române din Brașov spre a pătrunde tainele limbii și literaturii române. Încă din timpul vieții, dr. Bogdan își exprimase dorința ca vasta sa bibliotecă să fie donată școlii, lucru care se va realiza după moartea sa, ajungându-se astfel la înființarea „Fondului casei de lectură Dr. Alexandru Bogdan”²⁷, la care, anual, profesorii și elevii vor dona importante sume de bani. Tot în memoria iubitului profesor se va înființa „Fondul pentru portretul profesorului Dr. Alexandru Bogdan”²⁸, donațiile urmând a fi utilizate pentru realizarea unui tablou cu portretul profesorului, iar Gheorghe Dima va compune *Cântec ostășesc* eroului căzut la Zumina.

În următorii doi ani, drapelul de doliu va fi arborat de mai multe ori pe localul școlii profesionale din Brașov, în vara anului 1915 pentru tinerii profesori Dionisie Nistor și Vasile Micula (morți pe frontul din Galiția)²⁹. În toamna aceluiași an, directorul școlii, Virgil Onițiu – profesor de înaltă ținută morală –, își va da obștescul sfârșit, acasă, datorită supărărilor provocate de pierderea mai tinerilor săi colegi, dar și din cauza divergențelor apărute în sânul corpului profesoral. „Gazeta Transilvaniei”³⁰ va publica, în câteva numere consecutive, articole de prima pagină referitoare la viața și activitatea profesorului Onițiu. Școala pierduse unul dintre cei mai capabili directori ai săi, unul dintre cei mai devotați și iubiți profesori, astfel că anuarul gimnaziului, apărut în anul 1916, va dedica aproximativ jumătate din paginile sale articolelor despre activitatea școlară și extrașcolară a fostului director al Gimnaziului și Școalei reale. În luna mai a anului 1916 se va stinge din viață, într-un spital din Budapesta, unde se internase pentru a-și căuta sănătatea, din ce în ce mai șubrezită, Tit Liviu Blaga³¹, profesor de matematică și fizică la Școala reală. Rămânând fără profesori de matematică și fizică, instituția de învățământ din Brașov va trebui să aducă un profesor de la Sibiu care să suplinească orele la aceste două discipline.

Odată cu intrarea trupelor române în Brașov și retragerea armatelor austro-ungare vechea administrație a părăsit orașul, alăturându-i-se și Nicolae Sulică, profesor la gimnaziul românesc. În timpul celor 40 de zile de stăpânire românească³², directorul școlii, Iosif Blaga, va efectua schimbări în programa școlară (în urma unui ordin primit de la Comandamentul Pieții Brașov), introducând istoria românilor, geografia României și limba și literatura română³³. Elevii din organizația cercetășiei își vor oferi serviciile la primărie, la miliție, la poștă, ducând, pe biciclete, corespondența sosită de pe front.³⁴

Reocuparea Brașovului de către armatele germane și austro-ungare a însemnat, pentru Școalele centrale greco-orientale române, intrarea într-o altă etapă de sacrificii și probleme. Directorul școlii gimnaziale și reale, Iosif Blaga, împreună cu alți 10 profesori, a luat calea pribegiei odată cu plecarea armatei române. Profesorul de muzică, Gheorghe Dima, rămas în Bucureștiul aflat sub ocupație germană, a fost arestat și a trecut prin temnițele de la Brașov, Târgu Mureș și Cluj.³⁵ Un alt dascăl care a

²⁵ Dr. Alexandru Bogdan, în „Gazeta Transilvaniei”, nr. 229 din 17/30 octombrie 1914.

²⁶ Anuarul LI..., pp. XXX-LXXXVI.

²⁷ Ibidem, p. 11.

²⁸ Anuarul LII..., pp. 236-237.

²⁹ Anuarul LI..., p. 122, Anuarul LII..., pp. 92-93, „Gazeta Transilvaniei”, nr. 178 din 20 august/2 septembrie 1915.

³⁰ Directorul Virgil Onițiu, în „Gazeta Transilvaniei”, nr. 219 din 10/23 octombrie 1915.

³¹ Anuarul LIII..., pp. 108-109.

³² Ioan Vlad, *op. cit.*, p. XI.

³³ Anuarul liceului ortodox român „Andrei Șaguna”..., pp. CLVIII-CLIX.

³⁴ Ibidem, p. LXXXIX.

³⁵ Ioan Vlad, *Cărturarii brașoveni pentru România Mare*, Brașov, Editura Aviației și Apărării Antiaeriene „Henri Coandă”, 1999, p. 305.

îngroșat rândurile refugiaților brașoveni a fost Axente Banciu, care a pribegit întâi în Muntenia, trecând apoi în Moldova și Rusia. Căzut prizonier, în toamna anului 1917, a fost acuzat de înaltă trădare și întemnițat la Cluj până în anul 1918.³⁶ Profesorii Iosif Blaga, Constantin Lacea și Nicolae Bogdan se vor stabili la Stockholm, activând în comitetul de propagandă organizat în capitala Suediei³⁷, și apoi la Paris, unde vor acționa pentru cauza României. De teama represaliilor, mai multe familii românești din Brașov au ales calea pribegiei, așa încât numărul elevilor va scădea simțitor. Situația gimnaziului brașovean era foarte grea. Înscrierile pentru anul școlar 1916-1917 vor avea loc abia în luna ianuarie a anului 1917. O parte a corpului profesoral, susținută de mitropolitul Vasile Mangra, va face politica trupelor de ocupație, știrbind astfel prestigiul instituției de învățământ. La școala primară, din 15 profesori mai rămăseseră doar doi, acestora fiindu-le imposibil să țină toate orele. Pentru ca programul să se desfășoare normal, vor fi angajați profesori pensionari, clasele vor fi comasate, iar durata orelor de studiu se va scurta. Localul școlii fiind ocupat (transformat în spital de campanie), cursurile se vor ține în clădiri închiriate, necorespunzătoare procesului didactic.³⁸ Situația financiară precară a dus la lipsa acută a manualelor școlare, biserica Sf. Nicolae, care până atunci dăruia elevilor cărți și îmbrăcăminte, nu mai dispunea de fondurile necesare, ajungându-se în situația ca niciun elev să nu mai primească darurile tradiționale (cărți și obiecte de îmbrăcăminte) la serbarea de Crăciun.

Pentru optimizarea învățării, Școlile centrale greco-orientale române din Brașov dispuneau de un bogat material didactic, de importante și valoroase colecții de arheologie, numismatică, științe naturale, de o bibliotecă generală și biblioteci de clasă³⁹, care, în perioadele de ocupație, au dispărut aproape în întregime.

Anii de război au lăsat urme adânci în istoria școlii confesionale brașovene. Instituția de învățământ a fost lipsită de cel mai important factor de colaborare, educația din cadrul familiei. Lipsa tatălui, plecat departe, pe front, a provocat schimbări în relațiile de familie și a adus nesiguranța zilei de mâine. Pierderea ființelor dragi a atras după sine afectarea psihicului copiilor. Situația materială precară a dus la părăsirea școlii de către unii elevi sau la slăbirea „puterilor trupești” ale altora.

În ceea ce privește corpul profesoral, după încheierea conflictului, dascălii plecați în pribegie s-au întors acasă, cea mai mare parte a acestora reluându-și locul la catedră. Edificiile școlare au avut nevoie de reparații majore, întinse pe perioada mai multor ani, și care au necesitat resurse financiare considerabile.

Prin anvergura pe care a avut-o, prin durata și prin caracterul său, Primul Război Mondial poate fi calificat drept un război total. Conflictul s-a desfășurat în tranșee, în aer și pe apă, dar a influențat din plin viața civililor. Greutățile pe care școala confesională din Brașov le-a întâmpinat pe toată durata marii conflagrații mondiale s-au repercutat asupra generațiilor tinere, în formare, care, simțind direct ororile războiului, au fost parte integrantă a acestuia.

Foto 1. Școala din localitatea Commercy (Franța), transformată în spital.⁴⁰

Foto 2. Liceul de fete din Brașov (astăzi, Colegiul Național „Unirea”).⁴¹

Foto 3. Liceul „Andrei Șaguna” din Brașov (astăzi, Colegiul Național „Andrei Șaguna”).⁴²

Foto 4. Corpul profesoral, 29 iunie 1914.⁴³

³⁶ *Ibidem*, p. 307.

³⁷ *Ibidem*, p. 261.

³⁸ *Anuarul LIV al gimnaziului gr. or. și al școlii reale gr. or. Române din Brassó (Brașov) pe al 68-lea an școlar 1917-1918*, Brașov, Tipografia „Gazeta Transilvaniei”, 1918, p. 106.

³⁹ *Anuarul II al școlilor primare centrale române gr. or. de băieți și fetițe din Brassó (Brașov) pe anul școlar 1913-1914*, Brassó, Tipografia Ciurcu & Comp, 1914, pp. 51-58.

⁴⁰ <http://14-18.lecrivainpublic.net>

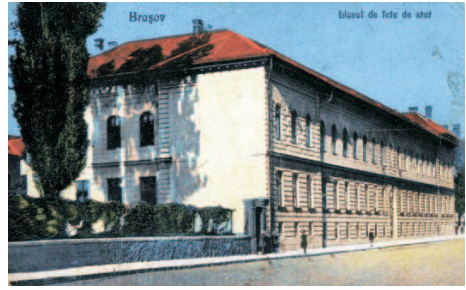
⁴¹ Muzeul Județean de Istorie Brașov.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ Fotografia face parte din colecția personală a d-lui cercetător dr. Alexandru Stănescu.

Foto 1

Foto 2

Foto 3

Foto 4